

Kultura - situace v ČR

Ačkoliv jsme už v minulých letech náleželi dokonce jen v bývalém východním bloku k zemím s nejmenším procentem středoškoláků a vysokoškoláků, nepodnikla ani předešlá, ani dnešní vláda nic podstatného k nápravě. Na vysokých školách se potýkají nejen studenti, ale i učitelé s žalostným nedostatkem prostorů a s nedostatečnou vybaveností, studenti přicházejí ze středních škol nepřipraveni, knihovny nejen špatně fungují, ale mají nedostatek kvalifikovaných pracovníků a skladovacích prostorů, nemluvě o prostředcích na nákup literatury a udržování dosavadních fondů. Stav a kvalita učitelů zejména v humanitních oborech nebyla řádně prověřena a úroveň přednášek je v řadě oborů nedostatečná, někdy přímo skandální. Prohlašování, že náprava je v rukou škol a že stát nechce zasahovat, je pokrytecké. Na školách (podobně jako mezi ministerskými úředníky) mají stále převahu staré kádry, ne vždy nejhorší, ale svázané různými pouty s mnoha těmi, kteří by měli – pro nedostatečnou úroveň a kompetenci – odejít (třeba i do předčasného důchodu). Ve vědeckých ústavech není situace o moc lepší. Vláda našla dosud jen jediný recept: snížení i tak inflací redukováné finanční základny a procentuální snížení počtu pracovníků. Z vrcholného orgánu Akademie má zbýt jen gremium ředitelů jednotlivých ústavů, z nichž některé si na sebe sice mohou velmi dobře vydělat, zatímco ovšem jiné v žádném případě nikoliv (přičemž tu zůstává otázka, zda se může a má základní výzkum orientovat na prodejnost výsledků vědecké práce na trhu). Ani minulá, ani současná vláda nemá žádnou koncepci rozvoje vědecké práce ani všeobecně kultury, tj. nemá jasné pojetí funkce státu jak v podpoře jinak autonomní vědecké práce (jak v ústavech, tak na vysokých školách), tak v podpoře kulturního života vůbec.

V poslední době se však množí příznaky, upozorňující, že tu nejde jen o nějaké opomenutí, dočasné převládnutí jiných, za ještě naléhavější považovaných politických témat, nýbrž o stále jednoznačnější protikulturní orientaci. Naší v minulosti těžce poškozené kultuře se nejen nedostává nezbytné pomoci, ale dosavadní podpory se krátí a ruší, aniž by se přikročilo k podpoře rozumnější a efektivnější. Když se objeví nový program, na němž jsou ochotny se podílet zahraniční instituce nebo jednotlivci, státní úředníci s nimi jednájí jako s žadateli, pokud s nimi vůbec jednájí. Tak je v poslední době asi už nenapravitelně ohrožen program pražské části Středoevropské univerzity, která se mohla stát jedním ze vzorů a průkopníků postgraduálního vzdělávání u nás (to mělo jistou tradici snad jen v medicíně); tak se vrší stále nové překážky před Evropský kulturní klub; pro obrovský kulturní poklad, který představují naše největší knihovny, se dosud nenašlo řešení a obrovské škody dále narůstají, nemluvě o špatně fungujícím a často nefungujícím servisu; atd., příkladů je celá řada. A ovšem, co se děje nahoře, velmi se rozrůstá směrem dolů, a zároveň při tom přibývá jak na razanci, tak na negramotnosti až barbarismu. Dokladem toho je karlovarský případ, který vyvolal nejen náš úžas a znechucení, ale také tuto tiskovou konferenci a některé další formy aktivního odporu.

Všichni máme dojem, že to jsou příznaky něčeho podstatnějšího, čeho si musíme dobře všimnout. Nesmíme proto zůstat jen u jednotlivých případů, ale musíme také přijít s iniciativním návrhem, jak zásadně řešit otázku povinností státu vůči společnosti a její kultuře a jakou tomu dát právní, zákonnou formu. Kultura se neobejde bez zájmu a podpory, tedy i materiální podpory ze strany společnosti. Bývalo tomu kdysi v dávné i nedávné minulosti tak, že se král, kníže nebo později bohatý měšťan jako mecenáši chlubil, jaké vynikající umělce nebo vědce apod. podporují. V mnoha případech dnes o těchto lidech víme právě jen proto, že se stali mecenáši nějaké vynikající osobnosti nebo že založili nějakou nadaci apod.

Dnes u nás – alespoň zatím – takoví lidé asi neexistují, ať už proto, že nemají tuto ctižádost, ať už proto, že k tomu nemají dost prostředků. Stát však naproti tomu vybírá ode všech občanů daně. Musíme trvat na tom, že určitá pevná část daní musí být věnována na rozvoj věd a umění a vůbec veškeré opravdové kultury, a že přidělování finančních prostředků nemůže zvláště v tomto případě být jen záležitostí ministerských úředníků, nýbrž také a především nejlepších představitelů kulturního života, samotných kulturních tvůrců.

V tuto chvíli však můžeme – a také musíme – udělat jedno: protestovat proti tomu, že práce, která zdaleka teprve nezačínala, nýbrž úspěšně se už dostatečně dlouhou dobu rozvíjí, a kterou i Praha mohla Karlovým Varům závidět, má být prostě zastavena odnětím vnějších předpokladů bez pokusu o náhradní řešení. Obávám se, že tím nepředkládají svou vizitku jen noví karlovarští městští radní. Zdá se, že v některých směrech ještě dnes doznívají trendy, které jsme asi příliš zjednodušeně spojovali s minulým režimem. Anebo to přežívá v některých lidech sám tento režim? V každém případě je nejvyšší čas se české kultury a její budoucnosti bez prodlení energicky zastat.

(posláno na tiskovou konferenci v Mánesu dne 18. 3. 1993 faxem)